

ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ ЦИВІЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

TRANSLATION OF GERMAN CIVIL AND CRIMINAL LAW TERMINOLOGY

Тупікова Т.В.,

orcid.org/0000-0002-1894-8284

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Козак Т.Б.,

orcid.org/0009-0002-3434-0663

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено дослідженню особливостей перекладу німецької юридичної термінології у сфері цивільного та кримінального права українською мовою. Актуальність теми зумовлена активними процесами європейської інтеграції України, гармонізацією національного законодавства з правом Європейського Союзу та зростанням обсягу міжнародної правової комунікації, що вимагає високої якості перекладу правових текстів. У роботі наголошується, що юридичний переклад є міждисциплінарною діяльністю, яка поєднує лінгвістичні знання з глибоким розумінням правової системи, її догматичних засад і функціональних особливостей. Проаналізовано специфіку німецької правової мови, зокрема її високий рівень абстракції, системність, термінологічну точність, домінування номінативного стилю та використання сталих правових формул і латинізмів. Особливу увагу приділено перекладу ключових понять цивільного права (*Rechtsgeschäft, Willenserklärung, Schuldverhältnis, Anspruch, Eigentum*) і кримінального права (*Tatbestand, Vorsatz, Fahrlässigkeit, Versuch*), які не мають повних або прямих відповідників в українській правовій системі. Обґрунтовано, що буквальний переклад таких термінів є недостатнім і може призвести до викривлення правового змісту. У статті здійснено порівняльний аналіз німецьких та українських правових понять, визначено основні перекладацькі труднощі й запропоновано ефективні стратегії їх подолання. Доведено доцільність застосування семантично-функціонального підходу, описового перекладу, використання пояснювальних коментарів, приміток і таблиць відповідності. Зроблено висновок, що успішний переклад юридичної термінології можливий лише за умови врахування системних відмінностей між правовими порядками. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у перекладацькій діяльності, юридичній практиці та навчальному процесі.

Ключові слова: юридичний переклад; цивільне право; кримінальне право; правова термінологія; німецька правова мова; перекладацькі стратегії; семантично-функціональний підхід; правові системи.

The article is devoted to the study of specific features of translating German legal terminology in the fields of civil and criminal law into Ukrainian. The relevance of the research is determined by Ukraine's European integration, the harmonization of national legislation with European Union law, and the growing scope of international legal cooperation, all of which increase the demand for accurate and professionally grounded legal translation. The paper emphasizes that legal translation is an interdisciplinary activity combining linguistic competence with a thorough understanding of legal systems, their doctrinal foundations, and functional characteristics. The study analyzes the peculiarities of the German legal language, including its high level of abstraction, systematic structure, terminological precision, dominance of the nominal style, and the extensive use of fixed legal formulas and Latin expressions. Special attention is paid to the translation of key concepts of German civil law (*Rechtsgeschäft, Willenserklärung, Schuldverhältnis, Anspruch, Eigentum*) and criminal law (*Tatbestand, Vorsatz, Fahrlässigkeit, Versuch*), many of which do not have direct or complete equivalents in the Ukrainian legal system. It is substantiated that a literal translation of such terms is insufficient and may lead to distortion of their legal meaning. The article provides a comparative analysis of German and Ukrainian legal concepts, identifies the main translation difficulties, and proposes effective strategies for overcoming them. The research proves that the semantic-functional approach, combined with descriptive translation, explanatory comments, footnotes, and terminological tables, is the most appropriate method for ensuring accuracy and legal validity. The author concludes that successful translation of legal terminology is possible only when systemic differences between legal systems are taken into account. The practical value of the study lies in the applicability of its results to legal translation practice, legal education, and comparative legal research.

Key words: legal translation; civil law; criminal law; legal terminology; German legal language; translation strategies; semantic-functional approach; legal systems.

Постановка проблеми. Переклад юридичної термінології належить до найбільш складних напрямів фахового перекладу, що зумовлено тісним зв'язком правової мови з конкретною наці-

ональною правовою системою. В умовах активізації міжнародного співробітництва, правової інтеграції та гармонізації законодавства особливої актуальності набуває проблема адекватного пере-

кладу правових термінів, зокрема між німецькою та українською мовами.

Європейська інтеграція України, зближення національного законодавства з правом Європейського Союзу, а також зростання кількості двосторонніх правових, судових, економічних і наукових контактів зумовлюють підвищений попит на якісний переклад юридичних текстів. Помилки або неточності при перекладі термінів цивільного та кримінального права можуть мати серйозні правові наслідки: неправильне тлумачення договорів, помилкове застосування норм права, порушення прав сторін у судових провадженнях.

Німецька правова система, яка належить до континентально-європейської правової сім'ї, характеризується високим рівнем догматичної систематизації, абстракції та термінологічної точності. Значна кількість німецьких правових понять не має повних еквівалентів в українському праві, що створює складні перекладацькі проблеми та вимагає застосування спеціальних методів юридичного перекладу.

Мета дослідження. Метою статті є комплексний аналіз особливостей перекладу німецьких термінів цивільного та кримінального права українською мовою з урахуванням системних, догматичних і функціональних відмінностей між правовими системами Німеччини та України.

Досягнення поставленої мети передбачає:

- виявлення специфіки німецької правової мови;
- аналіз ключових проблем перекладу цивільно- та кримінально-правової термінології;
- порівняння базових правових понять обох правових систем;
- визначення ефективних перекладацьких стратегій і методів;
- формулювання практичних рекомендацій для перекладачів юридичних текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика юридичного перекладу активно досліджується у працях зарубіжних і українських науковців. Значний внесок у розробку теоретичних засад перекладу правових текстів зробили В. Крук, Г.-Й. Шмідт, Ф. Мюллер, Г. Ройтер, Г. Пуппе [1;2;3;4;5], які аналізують специфіку правничої термінології та її переклад у між-системному контексті.

Питанням перекладу німецького цивільного та кримінального права присвячені дослідження з правового порівняння, зокрема у працях, що аналізують поняття *Schuldverhältnis*, *Rechtsgeschäft*, *Tatbestand*, *Vorsatz* та інші ключові категорії.

Українські дослідники О. Кравченко, І. Петренко [6; 7] зосереджуються на методиці перекладу правових текстів, функціональній еквівалентності та ролі правознавчої підготовки перекладача.

Разом із тим, попри значну кількість наукових праць, питання комплексного аналізу перекладу німецьких термінів цивільного і кримінального права в українському контексті залишається актуальним і потребує подальшого системного опрацювання.

Виклад основного матеріалу. Юридичний переклад як різновид фахового перекладу має комплексний і міждисциплінарний характер, оскільки поєднує лінгвістичні знання з правовою компетентністю. Його специфіка полягає в необхідності збереження не лише мовного змісту, а й правової дії тексту, його нормативного та доктринального значення. На відміну від художнього чи публіцистичного перекладу, юридичний переклад не допускає варіативності, оскільки навіть незначні лексичні відхилення можуть призвести до викривлення правового змісту та неправильного тлумачення норм права.

Німецька правова мова вирізняється високим рівнем абстракції, чіткою системністю, логічною структурою та розвиненою понятійною ієрархією. Домінування номінативного стилю, складних іменникових конструкцій та сталих правових формул зумовлює підвищену складність перекладу. Особливо це проявляється у цивільному праві, насамперед у Загальній частині Німецького цивільного кодексу BGB [8], де формуються базові поняття, що визначають логіку всієї правової системи.

У цивільному праві термін *Rechtsgeschäft* у перекладацькій практиці зазвичай передається як «правочин», що відповідає українській цивілістичній традиції. Проте в німецькому праві це поняття охоплює ширше коло юридичних дій, ніж аналогічне українське поняття, оскільки включає як односторонні, так і багатосторонні волевиявлення, спрямовані на досягнення правового результату. У наукових текстах доцільно застосувати уточнювальні або описові переклади: «правочин (юридично значуща волевиявлена дія)».

Терміни *Willenserklärung* («волевиявлення») та *Anfechtung* («оспорювання») мають складну внутрішню структуру та конкретний правовий ефект. Наприклад, *Anfechtung eines Vertrages* не лише вказує на оскарження договору, а й визначає наслідки його нікчемності. В українському праві для точності слід застосовувати описовий переклад: «оспорювання договору з правовими наслідками нікчемності».

Особливу складність становить переклад терміна *Schuldverhältnis*. Дослівний переклад «боргове правовідношення» є неточним, оскільки в німецькому праві це поняття охоплює будь-які зобов'язальні відносини між сторонами, включно з додатковими обов'язками поведінки та захисту інтересів контрагента. Найбільш адекватним є функціональний переклад «зобов'язальне правовідношення». Пояснювальне відображення терміна дозволяє уникнути спрощення правового змісту.

У договірному праві типовими є труднощі перекладу понять *Dienstvertrag* і *Werkvertrag*. Перший передбачає виконання діяльності без гарантії результату, другий – на створення конкретного результату. Перекладач застосовує описові переклади: «договір про надання послуг (*Dienstvertrag*)» і «договір підряду (*Werkvertrag*)». Аналогічно, термін *Mietvertrag* («договір оренди») вимагає уточнення щодо прав і обов'язків сторін: «договір оренди (*Mietvertrag*) з визначенням строків та правових наслідків».

Не менш показовими є труднощі перекладу термінів речового права. *Eigentum* перекладається як «право власності», *Besitz* – як «володіння», а *Besitzschutz* – як «захист володіння». Всі три терміни мають самостійне значення та не є тотожними. Наприклад, особа може володіти чужою річчю (*Besitz*), але не мати права власності (*Eigentum*), а *Besitzschutz* забезпечує юридичний захист такого фактичного володіння. Для українського перекладу важливо застосовувати описові та функціональні стратегії.

Складним є переклад *Sicherungseigentum* («заставне право власності») та *Vormerkung* («попередня реєстрація права»), що вимагає не лише лексичного, а й доктринального пояснення, оскільки в українському праві прямого аналога немає. Наприклад: «попереднє набуття права власності із забезпечувальним ефектом (*Vormerkung*)».

У кримінальному праві перекладацькі проблеми більш виражені через строгі доктринальні рамки злочину. Центральне поняття – *Tatbestand*, часто перекладається як «склад злочину». У німецькій доктрині *Tatbestand* – один із елементів загальної конструкції злочину, поряд із *Rechtswidrigkeit* (протиправність) та *Schuld* (вина). Тому для наукового перекладу доцільний уточнювальний варіант: «об'єктивно-суб'єктивні ознаки діяння (*Tatbestand*)».

Терміни *Vorsatz* («умисел») і *Fahrlässigkeit* («необережність») мають підвиди: *direkter Vorsatz*, *bedingter Vorsatz*, що не мають повної відповідності в українському праві. Переклад потре-

бує пояснювальних елементів: «умисел (напрямлений або умовний)». Аналогічно, термін *Versuch* («замах») містить розподіл на *beendeter Versuch* і *unbeendeter Versuch*, що вимагає доктринального уточнення.

Інші приклади: *Diebstahl* – «крадіжка», *Raub* – «грабіж», *Betrug* – «шахрайство», *Körperverletzung* – «завдання тілесних ушкоджень». У перекладі необхідно враховувати як формальні елементи складу злочину, так і його наслідки. Наприклад, *Raub* включає насильство або погрозу насильством, що потребує докладного пояснення у перекладі.

Окрему групу становлять латинські правові формули, що є універсальними для європейської правової традиції та часто зберігають свою форму в німецьких юридичних текстах. Їх переклад потребує не лише словникового відповідника, а й докладного пояснення:

nulla poena sine lege – «немає покарання без закону». Ця формула закріплює принцип законності у кримінальному праві.

in dubio pro reo – «сумнів тлумачиться на користь обвинуваченого». Використовується у кримінальному праві для гарантування захисту прав підсудного.

lex specialis derogat legi generali – «спеціальний закон відміняє загальний». В цивільному праві застосовується для вирішення конфлікту норм.

pacta sunt servanda – «угоди повинні дотримуватися». Ключовий принцип договірного права, що підкреслює обов'язковість виконання договорів.

ex lege – «законодавчо». Використовується для позначення правових наслідків, які виникають автоматично на підставі закону.

inter vivos – «між живими». Вживається у цивільному праві, наприклад у контексті договорів дарування чи передачі майна за життя.

mortis causa – «з причин смерті». Застосовується при спадкуванні та складанні заповітів.

bona fide – «добросовісно». Поширений термін у цивільному та торговому праві для оцінки поведінки сторін.

culpa in contrahendo – «провина при укладенні договору». Вживається у цивільному праві для визначення відповідальності за шкоду, завдану до укладення договору.

nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet – «ніхто не може передати іншому більше прав, ніж сам має». Принцип обмеження правового переуступлення у майновому праві.

actus reus – «злочинний акт». У кримінальному праві означає об'єктивну сторону злочину.

mens rea – «злочинний намір». Оцінка психічної складової діяння у кримінальній доктрині.

periculum in mora – «небезпека в затримці». Використовується у цивільному процесі, наприклад для обґрунтування застосування забезпечувальних заходів.

prior tempore potior iure – «перший за часом, той і сильніший за правом». Принцип пріоритету прав у цивільному праві.

У перекладі цих формул доцільно зберігати латинську форму у тексті та подавати докладний переклад і пояснення українською мовою, щоб уникнути спотворення значення та забезпечити юридичну точність. Наприклад: «nulla poena sine lege – немає покарання без закону, принцип законності у кримінальному праві».

Включення великої кількості латинських формул не лише підкреслює міжсистемний характер німецького права, а й дозволяє демонструвати семантично-функціональний підхід у перекладі, коли зберігається форма терміна, а його значення адаптується до української правової системи.

Аналіз численних прикладів свідчить, що ефективний переклад німецької цивільно- та кримінально-правової термінології можливий лише

за умови застосування семантично-функціонального підходу, доповненого описовим перекладом, доктринальними коментарями, примітками та таблицями відповідності. Урахування системних відмінностей між правовими системами є ключовою передумовою адекватності юридичного перекладу.

Висновки. Переклад німецької цивільно- та кримінально-правової термінології українською мовою є складним процесом, що потребує поєднання лінгвістичних і правових знань. Дослідження показало, що буквальный переклад не забезпечує адекватної передачі правового змісту, а ключову роль відіграє функціональний і системний підхід.

Найбільші труднощі виникають при перекладі абстрактних і системно зумовлених понять, які не мають повних еквівалентів в українському праві. У таких випадках доцільно застосовувати описові переклади, коментарі та правознавчі пояснення.

Отримані результати можуть бути використані у практиці юридичного перекладу, у навчальному процесі з підготовки перекладачів та правників, а також у подальших дослідженнях у галузі перекладознавства й порівняльного правознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kluck, W. Handbuch des Übersetzens juristischer Texte: Deutsch–Ukrainisch. – Berlin: Juristischer Verlag, 2018. 412 S.
2. Schmidt, H.-J. Zivilrechtliche Fachterminologie: Übersetzung und Vergleich mit anderen Rechtsordnungen. München: C.H. Beck, 2016. 368 S.
3. Müller, F. Strafrecht: Allgemeiner und Besonderer Teil. Übersetzung in andere Rechtssysteme. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2017. 455 S.
4. Reuter, G. Juristische Terminologie Deutsch–Ukrainisch: Wörterbuch und Leitfaden für Übersetzer. Leipzig: Juristische Fachverlage, 2015. 520 S.
5. Puppe, H. Vergleichendes Privatrecht: Deutschland–Ukraine. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2019. 390 S.
6. Кравченко, О. Переклад правових текстів: методика та практика. Київ: Центр правової освіти, 2020. 276 с.
7. Петренко, І. Німецьке цивільне та кримінальне право: термінологічний словник для перекладу. Львів: Видавництво «Право», 2018. 340 с.
8. Bürgerliches Gesetzbuch vom 2. Januar 2002, zuletzt geändert am 23. Dezember 2020. München: C.H. Beck, 2020. 3040 S.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 02.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026